

Theodoor Weustenraad (1805-1849) en de 'Percessie van Scherpenheuvel'

Citation for published version (APA):

Spronck, L. S. J. M. (2009). *Theodoor Weustenraad (1805-1849) en de 'Percessie van Scherpenheuvel'*. [Maastricht University]. Maastricht University. <https://doi.org/10.26481/dis.20091009ls>

Document status and date:

Published: 01/01/2009

DOI:

[10.26481/dis.20091009ls](https://doi.org/10.26481/dis.20091009ls)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Samenvatting

Dit boek bestaat uit twee delen: een biografie van de dichter-journalist Theodoor Weustenraad en de editie van het handschrift van *De Percessie van Scherpenheuvel*, met inleiding en taalkundig en historisch commentaar.

I.

Weustenraad werd in 1805 geboren in Maastricht, een vestingstad die sinds 1795 hoofdstad was van het Franse departement van de Nedermaas. Zijn vader, procureur Michel Weustenraad, behoorde tot een middenklasse-familie, zelfstandige burgers die openstonden voor de vernieuwingen van de Franse revolutie. Tegelijk echter wisten zij zich verbonden met de levenssfeer van Maastricht, een stad die tot 1795 twee heren gekend had: de katholieke prins-bisschop van Luik en de Staten-Generaal van de protestantse Republiek der Verenigde Nederlanden. Na twintig jaar verfransing kwamen stad en regio in 1815 onder bestuur van Willem I, die koning was geworden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Toen Theodoor Weustenraad in de periode 1816-1823 het Maastrichtse Atheneum bezocht, werd het onderwijs er geleidelijk vernederlandst. Toch zou het Frans, naast het Maastrichts, nog enkele decennia de taal blijven van de culturele bovenlaag. In de hoogste klassen van het Atheneum schreef Weustenraad zijn eerste, Franstalige, gedichten. Zijn literaire aanleg werd evenwel overtroffen door die van zijn klasgenoot André van Hasselt (1805-1874). Later zouden zij samen het gezicht bepalen van de Frans-Belgische letteren in de periode 1830-1880. [Hoofdstuk 1, 1805-1823]

In 1823 ging Weustenraad rechten studeren in Luik, waar in 1817 een universiteit geopend was. Hier werd hij gevoed door de juridische inzichten en de politieke opvattingen van professor P.J. Destriveaux, voor wie een constitutionele monarchie niet kon bestaan zonder ministeriële verantwoordelijkheid; een visie die zeker niet in lijn was met die van Willem I en diens toegewijde minister van justitie, C.F. van Maanen. Niet minder groot was de invloed op Weustenraad van de dichter-filosoof-hoogleraar J. Kinker, vrijmetselaar evenals Destriveaux. Kinker was vanuit Amsterdam naar Luik gekomen om de Walen warm te maken voor de Nederlandse taal en letterkunde en voor de verfrissende gedachten van de kantiaanse Verlichting. Vooral bij een aantal uit Limburg en Luxemburg afkomstige studenten, voor wie de Nederlandse taal minder vreemd was, vond Kinker voor zijn zending gehoor. Hij bracht hen samen in een dispuut, Tandem genaamd, dat wekelijks bij hem thuis bijeenkwam en waarvan ook Weustenraad lid werd. Onder Kinkers bezielende leiding bekwaamden de jongelui zich in de beoefening van de Nederlandse taal, lasen zij werken van Nederlandse auteurs en discussieerden zij over onderwerpen van wereldbeschouwelijke en staatkundige aard. De invloed van Kinkers ideeën op de nog kneedbare geesten van zijn favoriete leerlingen is groot geweest. Als zij bij hun afstuderen afscheid namen van Tandem, gingen zij de wereld in, vervuld van warme gevoelens voor het vaderland en zijn wijze vorst

en met het vaste voornemen mee te werken aan de verspreiding van de liefde voor de ‘landtaal’. Dankbaar voor Kinkers lessen legde Weustenraad zich ijverig toe op het componeren van Nederlandse poëzie. Zijn filhelleense gedichten getuigden van vurige vrijheidsliefde, zijn romantische poëzie was geïnspireerd door Jacobus Bellamy en zijn patriottische verzen vertaalden de ideeën van zijn leermeester. [Hoofdstuk 2, 1823-1827]

Toen Weustenraad in augustus 1827 als jonge doctor juris naar Maastricht terugkeerde, ontwikkelde het economische en culturele leven zich daar in positieve zin. Het pas geopende kanaal naar Den Bosch, een nieuwe verbindingsweg met Aken en de aanbestede renovatie van de weg naar Verviers bevorderden de handel. Het theaterleven kreeg nieuwe impulsen, de muziekbeoefening in verenigingsverband bloeide op, en de Société des Amis, gevoed door jonge afgestudeerden van de universiteit van Luik, ontplooidde een scala van activiteiten op het terrein van wetenschappen, letteren en kunsten. Van deze Société werd Weustenraad actief werkend lid. Daarnaast trad hij toe tot de wat elitaire broederschap van Sint-Barbara. In mei 1829 trouwde hij met de weduwe Marie Poswick-Neven, die uit haar eerste huwelijk een dochter had, Henriëtte. Weustenraads huwelijk zou kinderloos blijven. Hoewel hij zich in 1827 als advocaat had laten inschrijven aan de rechtbank, heeft hij maar zelden als zodanig gefunctioneerd. In de praktijk werd de journalistiek zijn belangrijkste bezigheid. Vanaf de oprichting in september 1827 was hij verbonden aan *L'Éclaircur*, een dagblad dat onder het motto ‘salus populi suprema lex’ de kritische pendant wilde zijn van de al te volgzaam *Journal de la province de Limbourg*. Eerst nog onder supervisie van de acht jaar oudere Joseph Laurent Jaminé, evolueerde hij binnen een jaar tot een geducht dagblad-schrijver. Als eerste redacteur zou hij het gezicht van de *Éclaircur* bepalen, totdat het blad in oktober 1830 werd opgeheven. In de maanden september 1827 – maart 1828 toonde hij zich in de krant en in het Maastrichtse culturele leven een toegewijd apostel van Kinker. Maar Weustenraads gedachten over constitutionele vrijheden en ministeriële verantwoordelijkheid kristalliseerden zich uit en verwijderden hem van zijn leermeester, wiens opvattingen over deze zaken accordeerden met die van de koning en Van Maanen. Weustenraad ging vanaf april 1828 zijn eigen weg. Ook zijn liefde voor de landtaal was over het hoogtepunt heen. In felle retorische artikelen klaagde hij de ministers aan, omdat zij de uitwerking van de grondwet in verdere wetgeving verlamden. De volksvertegenwoordigers, onder wie de Maastrichtenaar Charles de Brouckère jr. als lichtend voorbeeld werd aangeprezen, spoorde hij aan om hun plicht te doen en te stemmen naar eer en geweten. Twee artikelen van zijn hand leidden tot een persproces en in beide gevallen werd hij vrijgesproken. Zodoende werd hij door de groeiende oppositie tegen de regering van Willem I geprezen als een kampioen van de vrijheid. De unie tussen liberalen en katholieken, die in Zuid-Nederland het klimaat schiep waarin de opstand van augustus-september 1830 mogelijk werd, ontleende haar kracht mede aan Weustenraads journalistieke werk. Het is daarbij opmerkelijk dat hij, niettegenstaande de felheid van zijn oppositie, tot augustus 1830 de mythe van Willem I als ‘de beste aller koningen’ in stand hield. Het waren, zo getuigde hij bij herhaling, de ministers, in het bijzonder Van Maanen, die de koning verhinderden kennis te nemen van de grieven en de werkelijke noden van zijn volk.

Tot tweemaal toe, in mei 1829 en in mei 1830, heeft de overheid gepoogd om via uitgever L.Th. Nypels Weustenraad tot matiging te pressen en zijn politieke activiteit lam te leggen. De eerste keer werden zoete broodjes gebakken, maar hernam Weustenraad al gauw zijn ei-

gen lied. De tweede keer werden er weliswaar harde afspraken gemaakt, maar probeerde de *éclairéur* door het overnemen van artikelen en berichtgeving uit andere oppositiekranen zijn opinievormende taak voort te zetten. Begin oktober 1830 stelde opperbevelhebber Dibbets de krant onder curatele; op 12 oktober verscheen het laatste nummer. Inmiddels had Weustenraad zich in september 1830, samen met Jaminé, ingezet voor het ronselen van een groep Maastrichtse vrijwilligers, die zich in Eijsden gereed hielden om, als binnen de stad het sein voor een coup zou klinken, samen met Belgische militairen op te trekken naar de vesting en generaal Dibbets en zijn ‘Hollandse’ militairen te dwingen om de stad aan de Belgen over te geven. Op 13 oktober werd de Maastrichtse grond Weustenraad te heet onder de voeten en week hij uit naar Belgisch gebied. De coup, die op 18 oktober had moeten plaatsvinden, ging niet door. [Hoofdstuk 3, 1827-1830]

In februari 1831 werd Weustenraad benoemd tot substituut-procureur aan de rechtbank van Maastricht die door het Belgisch bewind voorlopig gevestigd was in Tongeren. Toen het rond die tijd duidelijk werd dat Maastricht waarschijnlijk in Hollandse handen zou blijven, wisselde een nieuwe groep Maastrichtenaren het leven in hun vaderstad in voor een toekomst in het liberale België. Het culturele en intellectuele leven van Maastricht zou de slagen die het in 1830-1831 heeft geleden, voorlopig niet te boven komen. De jonge Belgische staat deed daarentegen zijn voordeel met de exodus van intellect uit Maastricht.

In zijn Tongerse periode raakte Weustenraad geboeid door het Saint-Simonisme, dat juist in die tijd door Franse ‘apôtres’ in België werd gepredikt: een ‘nouveau christianisme’ dat het lot van de ontrechten (de arbeiders, de vrouwen) wilde verbeteren, het stoffelijke (waarbij ook de lust der zinnen) wilde opheffen tot de rang van het geestelijke, de ‘producteurs’ (de arbeiders en industriëlen) het volle pond wilde geven en de positie van de ‘oisifs’ (de onverdiend bevoorrechte nietdoeners) wilde aantasten. Weustenraad schreef zijn enthousiasme voor het nieuwe geloof uit in een dichtbundeltje, *Chants de Réveil*, dat enkele maanden later een tweede druk beleefde. Maar de kerkelijke autoriteiten, de bezittende klasse en in hun voetspoor de grote massa toonden voor dat ‘nieuwe christendom’ geen waardering, daaronder ook Weustenraads Tongerse stadgenoten. Los van dit maatschappijkritisch vuurwerk schreef Weustenraad voor het genot van zijn Maastrichtse medeballingen *De lêste Percessie*, een scabreus satirisch gedicht van 240 dialectverzen. Het was gewijd aan het fenomeen van de jaarlijkse bedevaart vanuit Wyck-Maastricht naar Scherpenheuvel, waarvoor Dibbets vanaf 1831 geen toestemming meer wilde geven. [Hoofdstuk 4, 1831-1832]

In november 1832 werd Weustenraad benoemd tot auditeur-militair in Luik, een functie die voldoende ruimte liet voor zijn journalistiek werk. Als redacteur van *Le Politique*, vanaf april 1841 *La Tribune*, stelde hij zijn talenten in dienst van het gematigd, ‘doctrinair’, liberalisme zoals dat vóór 1830 vorm had gekregen en ook na 1830 als een baken van evenwicht door zijn vrienden Charles Rogier, Joseph Lebeau en Paul Devaux in het Belgische politiek bedrijf in stand werd gehouden. Zijn toewijding aan dat ideaal had zijn nadelen. Zo leidde zijn bereidheid om in verkiezingstijd samen te werken met de katholieke *Courrier de la Meuse* tot zijn uittreden uit de Luikse loge. De keuze voor gematigdheid leidde ook tot marginalisering in het politieke debat. In het Luikse groeide in de jaren 1830 de polarisering en kwamen twee sterke partijen onverzoenlijk tegenover elkaar te staan. Als hun spreekbuis fungeerden de antiklerikale *Journal de Liège* en de katholieke *Gazette de Liège*. Voor Weustenraads

politieke vrienden in Brussel was het van belang dat hij in Luik de vlam van het doctrinair liberalisme brandende hield, maar zelf had hij er steeds minder voldoening van.

Een ander aspect van zijn werkzaamheid in Luik was de rol die hij speelde als mede-initiatiefnemer en medewerker van de *Revue belge*, een tijdschrift dat zich ten doel stelde om vorm te geven aan een eigen Belgische identiteit op cultureel en literair gebied. Weustenraad deed dat onder meer door de publicatie van gedichten waarin het saint-simonistische gedachtengoed vaak nog doorklinkt, en door polemische bijdragen waarin hij Belgische waarden en prestaties plaatst tegenover misplaatste Franse superioriteit. Hoewel Weustenraad ook meer persoonlijke poëzie publiceerde (*Fantaisie, Souvenir*), werd hij vooral bekend door de gedichten waarin hij de lof zingt van de Belgische techniek en industrie (*Le Remorqueur, Le Haut-Fourneau*) of zijn geloof belijdt in de verworvenheden van de eigen tijd en de opgang naar een gouden toekomst (*L'Avenir, Hymne au siècle*).

De eervolle benoeming tot corresponderend lid van de Académie Royale in januari 1847 effende de weg voor een verhuizing naar Brussel, waar hij in augustus 1847 benoemd werd tot auditeur-militair. Voortaan schreef hij ad libitum artikelen voor de liberale *Indépendance belge*. Maar het leven in Brussel, waar hij zich fysiek niet wel voelde, kon hem Luik niet doen vergeten, en toen daar in september 1848 het professoraat in de Franse literatuur vaceerde, solliciteerde hij. Het werd een deceptie. Zijn vriend Charles Rogier benoemde de Fransman Sainte-Beuve. Wel volgde nu spoedig de aanstelling van Weustenraad tot hoofdgriffier aan de Brusselse rechtbank: een pleister, waaronder de wond bleef schrijnen. De samenstelling van de verzamelbundel *Poésies lyriques* en de positieve reacties op de uitgave deden hem goed. Maar zijn gezondheid liet hem in de steek. Toen hij in juni 1849 uit Valkenburg, waar hij enkele dagen vertoefd had, terugreisde naar zijn schoonzoon in Jambes bij Namen, werd hij in Maastricht of Luik aangetast door de cholera-bacil. Zijn doodstrijd was van korte duur. Hij werd begraven op het kerkhof bij de kerk van Jambes.

Tijdens zijn Belgische jaren heeft Weustenraad Maastricht nooit vergeten. Zijn droefheid en gram over het feit dat generaal Dibbets de stad voor 'Holland' had weten te behouden, leidden in 1834 tot het schrijven van de 'élogie' *Maastricht*. Van toen af zou Dibbets de zondebok zijn, op wiens hoofd zich het brede scala van anti-Hollandse sentimenten in Maastricht concentreerde. Het gedicht zelf is het theatrale werk van een nog niet gerijpt talent. Een volwassen dichter toonde hij zich pas in het 2000 verzen tellende, onvoltooide dialectepos dat hij in de jaren 1840 vervaardigde voor het genot van zichzelf en zijn vrienden: *De Percessie van Scherpenheuvel*. [Hoofdstuk 5, 1832-1849]

De dood van Weustenraad werd in België ervaren als een nationaal verlies. Zijn marmereen borstbeeld, vervaardigd door Guillaume Geefs, werd geplaatst in het Brusselse Paleis der Academiën. In iets kleiner formaat bekroont het een bescheiden grafmonument in Jambes, waarop onder de vijfpuntige stadsster van Maastricht de data en plaatsen van geboorte en overlijden vermeld staan. Wat rest er van zijn literaire roem? Zijn Nederlandse gedichten zijn totaal vergeten. De bekendheid met zijn Franse poëzie beperkt zich (in België) tot *Le Remorqueur* en *Le Haut-Fourneau*, de gedichten waarin hij de technische wonderen van het jonge België bezong. Alleen zijn *Percessie* wordt (in Limburg) alom bewonderd én nog steeds gelezen. Van hoeveel dichters uit de eerste helft van de negentiende eeuw kan dat gezegd worden? [Hoofdstuk 6]

II.

Weustenraads *Percessie* heeft altijd bekendheid genoten. Het gedicht circuleerde in afschriften, waarschijnlijk al tijdens zijn leven, maar vanwege de antiklerikale en erotische fragmenten durfde zich niemand aan een uitgave te wagen. Toen enkele onafhankelijke artiesten daartoe in 1931 toch overgingen, hulden zij zich in anonimiteit, omdat zij de maatschappelijke banvloek vreesden. In de jaren 1960, toen het tijdperk van de dubbele moraal ten einde liep, durfde de jonge journalist Hans Derks het taboe dat er op Weustenraads *Percessie* rustte, te doorbreken. Maar zijn tekstbezorging was, evenals die van 1931, slordig en zat vol evidente fouten. In 1994 volgde een bibliofiele uitgave, waarvan de (herspelde) tekst zo dicht mogelijk bij het origineel bleef. Ze was verzorgd door Lou Spronck en voorzien van een inleiding van Geert van Istendael.

Een wetenschappelijke uitgave van de autograaf bleef een desideratum. Daarin wordt door deze editie voorzien. Parallel aan de autograaf wordt bovendien een herspelde versie afgedrukt die het gedicht laat 'horen' zoals het in Weustenraads mond geklonken moet hebben. Aan het Maastrichts van Weustenraad wordt in een afzonderlijk hoofdstukje aandacht gewijd. De *Percessie*-tekst wordt voorzien van uitvoerig commentaar: niet alleen editoriaal en taalkundig, maar ook bij de personen en gebeurtenissen die erin voorkomen. Waar mogelijk wordt gewezen op verwante passages in Weusteraads Franstalige gedichten.

Voorafgaand aan de eigenlijke tekstuitgave wordt de historie verhaald van het eeuwenoude fenomeen van de jaarlijkse voettocht uit Maastricht, later uit Wyck, naar Scherpenheuvel. Daarna worden enkele afschriften van de *Percessie* besproken en passeren de drie gedrukte uitgaven de revue. Omdat de druk van 1931 vele decennia omhuld was door een waas van geheimzinnigheid, worden hier de feiten compleet uit de doeken gedaan en in een heldere volgorde geplaatst.

Behalve de (onvoltooide) *Percessie*, die uit de jaren 1840 stamt, heeft Weustenraad in zijn Tongerse tijd (1831-1832, en waarschijnlijk nog daarna) gewerkt aan zijn (wél voltooide) *Lèste Percessie*, waarvan een complete versie bewaard is onder de titel *Relatie van de lèste Percessie van Scherpenheuvel*. Een beschrijving van de autografen van de *Percessie* en de *Lèste Percessie*, uiteraard ook van het handschrift van de *Relatie van de lèste Percessie*, gaat direct aan de teksteditie vooraf. Speciale aandacht wordt gewijd aan het verband tussen de autograaf van de *Lèste Percessie* en het handschrift van de *Relatie*, en tussen de autograaf van de *Percessie*, de afschriften en de druk van 1931. Verder wordt een poging gedaan om de (niet gedateerde) handschriften van de *Percessie*, de *Lèste Percessie* en de *Relatie* een afgebakende plaats in de tijd te geven.

De tekst van de *Lèste Percessie* en de *Relatie* wordt hier voor het eerst gepubliceerd. Hij wordt aangevuld met enkele elders aangetroffen dialectregels van Weustenraads hand. Hoewel de *Lèste Percessie* in de tijd voorafgaat aan de *Percessie*, volgt ze hier als een soort bijlage. Literair gezien is de tekst, in vergelijking met de *Percessie*, van inferieure kwaliteit.

Weustenraad was klein en tenger van gestalte, zijn flinke neus scherp gesneden, zijn blik beweeglijk. Wisseling van stemming was kenmerkend voor zijn karakter. Zijn leven en werken waren gekleurd door de ambities van de kinderen van de Franse revolutie. Verlichtingsoptimisme en romantische onvrede streden in hem om de voorrang: vurig belijder van het 'salus populi suprema lex' in zijn verzet tegen de bevoogding door de regering van Willem

I, utopistisch prediker van het 'nouveau christianisme' van Saint-Simon, lofzanger van het heil dat de wereld van de techniek mocht verwachten. Het lag voor de hand dat het schip van zijn vervoering geregeld stootte op de harde wal van de werkelijkheid.

Tijdens Weustenraads leven zijn op de kaart van Europa nieuwe grenzen getrokken die niet altijd pasten bij de culturele entiteiten. Zo moest hij bitter ervaren dat zijn vaderstad werd toebedeeld aan een land met een wezensvreemde levenssfeer. De balling uit Maastricht compenseerde zijn verdriet door het leveren van gewaardeerde journalistieke en poëtische bijdragen aan de natievorming van de nieuwe Belgische staat.

Het beeld van Weustenraad zoals dat uit zijn Franse proza en poëzie oprijst, is niet compleet. Het mist de component van lichtvoetigheid die zo kenmerkend is voor zijn Maastrichtse 'mock epic', *De Percessie van Scherpenheuvel*, waarin zich de ware aard van zijn talent manifesteert.

Résumé

Ce livre comprend deux tomes. Le premier présente la biographie du poète-journaliste Théodore Weustenraad, le second l'édition du manuscrit *De Percessie van Scherpenheuvel* accompagnée d'une introduction et de commentaires linguistiques et historiques.

I.

Weustenraad naît en 1805 à Maastricht, place forte qui depuis 1795 est le chef-lieu du département français de la Meuse Inférieure. Son père, le procureur Michel Weustenraad, appartient à une famille de la classe moyenne : des bourgeois indépendants ouverts aux idées nouvelles de la Révolution française. En même temps la famille se sait liée à la vie de Maastricht, ville qui avait connu deux seigneurs jusqu'à 1795 : le Prince-Evêque de Liège et les États-Généraux de la République protestante des Pays-Bas Réunis. Après vingt années de francisation, la ville et la région passent sous l'administration de Guillaume Premier qui avait été nommé Roi du Royaume Uni des Pays-Bas.

Quand Théodore Weustenraad fréquente au cours de la période 1816-1823 l'Athénée municipal l'enseignement y est graduellement néerlandisé. Toutefois, le français reste à côté du maastrichtois pour encore quelques décennies la langue des classes aisées. Dans les classes supérieures de l'Athénée Weustenraad écrit ses premiers poèmes français. Les talents littéraires dont il fait preuve restent cependant dans l'ombre de ceux que possède son compagnon de classe André Van Hasselt (1805-1874). Plus tard ils définiront à deux le visage des lettres belges d'expression française en la période 1830-1880. (Chapitre I, 1805-1823)

En 1823 Weustenraad entame des études de droit à l'Université de Liège qui avait ouvert ses portes en 1817. Ici il s'abreuve aux conceptions et idées juridiques du Professeur P.J. Destriveaux pour qui une monarchie constitutionnelle ne peut exister sans responsabilité ministérielle. Une vision qui ne cadre pas avec celle de Guillaume Premier et son dévoué ministre de la justice C.F. van Maanen. Pas moins grande est l'influence sur Weustenraad du poète-philosophe-professeur J. Kinker, comme Destriveaux, franc-maçon. Kinker est venu d'Amsterdam pour enthousiasmer les Wallons pour la langue et littérature néerlandaises et pour les pensées innovatrices des Lumières de Kant. Il trouve principalement un public réceptif parmi un certain nombre de Limbourgeois et Luxembourgeois pour qui la langue néerlandaise est moins singulière que pour les Wallons. Ils les réunit dans un groupe de débat nommé Tandem lequel se retrouve toutes les semaines à son domicile et dont Weustenraad devient également membre. Sous la conduite enthousiaste de Kinker les jeunes gens se perfectionnent en la maîtrise du néerlandais, prennent connaissance d'ouvrages d'auteurs néerlandais et débattent de sujets d'ordre philosophique et constitutionnel. L'influence des idées de Kinker est grande sur les esprits encore malléables de ses élèves favoris. Quand ils quittent Tandem après avoir terminé leurs études, ils entrent dans le monde professionnel remplis de sentiments chaleureux pour la patrie et son sage souverain et animés de la ferme

intention de contribuer à la diffusion de l'amour pour la 'langue du pays'. Pour marquer sa reconnaissance pour les cours de Kinker, Weustenraad se met avec application à composer des poèmes en néerlandais. Ses poèmes philhellènes témoignent de l'ardent amour de la liberté. Sa poésie romantique s'appuie sur celle de Jacobus Bellamy et ses vers patriotiques traduisent les idées de son maître. (Chapitre 2, 1823-1827)

Quand Weustenraad rentre à Maestricht en 1827 comme jeune docteur en droit, la vie économique et culturelle s'y développe favorablement. Le récent Canal de Bois-le-Duc, la nouvelle liaison par route avec Aix-la-Chapelle ainsi que la réfection et l'élargissement de la route vers Verviers, favorisent le commerce. La vie théâtrale est adoubee par de nouvelles impulsions. La vie musicale au sein des associations fleurit et la Société des Amis, stimulée par les diplômés liégeois frais émoulus, développe une large gamme d'activités dans les domaines des sciences, lettres et arts. De cette Société il devient membre actif. En outre il s'affilie à la fraternité de Sainte Barbara connue pour son élitisme. En mai 1829 il épouse la veuve Marie Poswick-Neven qui a une fille, Henriëtte, de ses premières noces. Le mariage de Weustenraad restera sans enfants.

S'il se fait inscrire en 1827 comme avocat auprès du tribunal, il n'exerce que très rarement cette profession. Dans la pratique le journalisme devient son occupation majeure. Dès le lancement de ce journal en septembre 1827 il est attaché à *L'Éclaireur* qui sous le slogan 'salus populi suprema lex' veut être le pendant critique du trop docile *Journal de la Province de Limbourg*. Sous la supervision de Joseph Laurent Jaminé, de huit ans son aîné, il établit en l'espace d'un an sa réputation de journaliste redouté. Comme premier rédacteur il définit le visage de *L'Éclaireur* jusqu'à la disparition de ce périodique en octobre 1830. Pendant les mois de septembre 1827 à mars 1828 il se montre dans ses billets journalistiques ainsi que dans la vie culturelle maestrichtoise un apôtre dévoué de Kinker. Mais ses idées sur les libertés constitutionnelles et la responsabilité ministérielle s'approfondissent et l'éloignent de son maître dont les conceptions en la matière s'alignent sur celles du Roi et de Van Maanen. Dès avril 1828 Weustenraad choisit sa propre voie. Son amour pour la 'langue du pays' a lui aussi connu son apogée. Dans de véhéments articles rhétoriques il dénonce les ministres parce qu'ils empêchent la constitution de se décliner en une législation élaborée. Il encourage les députés du peuple, parmi lesquels il cite le Maestrichtois Charles de Brouckère fils comme un des exemples à suivre, de faire leur devoir et de voter en leur âme et conscience. Deux articles de sa main donnent lieu à des actions en justice et dans les deux cas il est acquitté. Il en résulte qu'il est encensé comme le champion de la liberté par l'opposition qui ne cesse de s'amplifier. L'union entre les Libéraux et les Catholiques qui crée dans les Pays-Bas du Sud le climat dans lequel devient possible l'insurrection d'août-septembre 1830, emprunte notamment sa force aux articles journalistiques de Weustenraad. Il est frappant qu'il laisse jusqu'à août 1830 intact le mythe de Guillaume Premier comme le meilleur de tous les rois, nonobstant la véhémence de son opposition. Il ne cesse de répéter que ce sont les ministres et plus particulièrement Van Maanen, qui empêchent le roi de prendre connaissance des griefs et des besoins réels de son peuple.

A deux reprises, en mai 1829 et mai 1830, les autorités tentent, par l'entremise de son éditeur L.Th. Nypels, de le contraindre à la modération et de paralyser ses activités politiques. La première fois on calme le jeu, mais Weustenraad ne tarde pas à entonner de nouveau son propre chant. La seconde fois on parvient à établir de strictes règles de conduite mais *L'Éclai-*

reur tente de poursuivre sa mission d'opinion en reprenant dans ses colonnes des articles et communiqués parus dans d'autres journaux oppositionnels. Début octobre de l'an 1830 le Gouverneur militaire Dibbets met le journal sous contrôle rédactionnel; le dernier numéro sort le 12 octobre.

Weustenraad, en collaboration avec Jaminé, a depuis septembre 1830 recruté un groupe de volontaires maestrichtois qui, stationnés à Eijsden, sont, dès que sonnera le signal pour renverser le pouvoir, prêts à se joindre aux militaires belges pour marcher sur la ville fortifiée afin de forcer les militaires 'hollandais' à rendre Maestricht aux Belges. Le 13 octobre Weustenraad comprend que la terre sous ses pieds est devenue trop chaude, ce qui lui fait décider de gagner la Belgique. La tentative de renversement du pouvoir qui aurait dû avoir lieu le 18 octobre ne se fera finalement pas. (Chapitre 3, 1827-1830)

En février 1831 Weustenraad est nommé substitut du procureur auprès du tribunal de Maestricht que les autorités belges établissent provisoirement à Tongres. Quand il commence à devenir clair que la ville de Maestricht reste sans doute entre les mains des Hollandais, un nouveau groupe de Maestrichtois échange leur vie maestrichtoise contre un nouvel avenir dans la Belgique libérale. La vie culturelle et intellectuelle de Maestricht ne se remettra pas de sitôt des coups qu'elle en subit en 1830 et 1831. Par contre l'Etat belge nouvellement créé tire largement profit de l'exode des classes intellectuelles de Maestricht.

Dans sa période tongroise Weustenraad se prend de passion pour le Saint-Simonisme lequel est dans les mêmes années prôné en Belgique par des prosélytes français. Un nouveau christianisme qui vise à améliorer le sort des dépossédés juridiques (les ouvriers et les femmes), à élever le matériel (en ce compris la passion des sens) au rang du spirituel, à restituer aux producteurs (les ouvriers et les industriels) leur dû et à affecter la position des oisifs (les fainéants bénéficiant indûment de privilèges). Weustenraad traduit son enthousiasme pour cette nouvelle croyance en un recueil de poèmes intitulé *Chants de Réveil* qui quelques mois après connaîtra un deuxième tirage. Mais les autorités ecclésiastiques, les classes possédantes et dans leur foulée les masses parmi lesquelles aussi les Tongrois, boudent le nouveau christianisme. Indépendamment de ces feux nourris Weustenraad écrit pour son plaisir personnel et pour celui des autres exilés maestrichtois résidant à Tongres, *De lèste Percessie*, un poème satirique et grivois de 240 vers en parler maestrichtois. Son objet est le pèlerinage annuel de Wijck-Maestricht à Montaigu que Dibbets frappe d'interdiction dès 1831. (Chapitre 4, 1831-1832)

En novembre 1832 Weustenraad est nommé auditeur militaire à Liège, fonction laissant suffisamment de temps pour ses activités journalistiques. Comme rédacteur du *Politique*, dès avril 1841 changé en *La Tribune*, il met ses talents au service du libéralisme 'doctrinal' mitigé tel qu'il a pris forme avant 1830 et tel qu'il est maintenu dans la politique belge comme une balise de ré-équilibre par ses amis Charles Rogier, Joseph Lebeau et Paul Devaux. Son dévouement à cet idéal a ses inconvénients. Ainsi son acceptation de coopérer en période électorale avec le quotidien catholique *Le Courrier de la Meuse* donne lieu à sa démission de la loge liégeoise. Son choix de la modération débouche également sur sa marginalisation dans les débats politiques. La région de Liège assiste dans les années 1830 à la montée en puissance de la bipartition politique, dans la mesure où deux partis politiques puissants se trouvent, sans volonté de conciliation, de plus en plus l'un face à l'autre. Leurs organes de presse sont le *Journal de Liège*, anti-clérical, et *La Gazette de Liège*, catholique. Pour

les amis politiques de Weustenraad à Bruxelles, il importe qu'il nourrisse à Liège la flamme du libéralisme doctrinal, mais lui-même en éprouve de moins en moins de satisfaction.

Un autre aspect de ses activités liégeoises est le rôle qu'il joue comme co-fondateur et collaborateur de la *Revue belge*, périodique qui a pour but de donner forme à une identité belge dans les domaines de la culture et des lettres. Weustenraad y contribue notamment par, d'une part la publication de poèmes dans lesquels le saint-simonisme continue à résonner fréquemment, et d'autre part, par des articles polémiques dans lesquels il oppose les valeurs et prestations belges à la supériorité française, jugée mal placée. Si Weustenraad publie aussi des poèmes plus personnels (*Fantaisie*, *Souvenir*), il doit sa notoriété surtout aux poèmes dans lesquels il fait l'éloge de la technique et de l'industrie belges (*Le Remorqueur*, *Le Haut-Fourneau*) ou dans lesquels il présente sa croyance en les acquis de son époque et en la marche vers un avenir doré sur tranche (*L'Avenir*, *Hymne au siècle*).

Sa nomination honorifique comme membre correspondant de L'Académie Royale en janvier 1847 rend son déménagement à Bruxelles plus attrayant. En août 1847 il est nommé auditeur militaire. Désormais il écrit comme pigiste des articles pour le journal libéral *Indépendance belge*. Mais sa vie à Bruxelles où il n'a pas sa pleine forme physique, ne peut lui faire oublier Liège. Aussi, quand en septembre 1848 y est publié un poste à pourvoir en professeur en littérature française, il pose sa candidature. Il connaît la déception. Son ami Charles Rogier nomme le Français Sainte-Beuve. Par contre sa nomination comme premier greffier auprès du tribunal de Bruxelles intervient peu de temps après. Une consolation qui ne réussit pas à cicatriser ses plaies. La publication de l'ensemble de ses poèmes et les réactions favorables qu'elle suscite, lui font du bien. Mais sa santé commence à flancher. Quand en juin 1849 il rentre de Fauquemont (Valkenburg) où il était resté quelques jours, pour rejoindre son gendre à Jambes près de Namur, il est terrassé à Maestricht où à Liège par le bacille du choléra. Son agonie est de courte durée. Il est enterré au cimetière de l'église de Jambes.

Pendant ses années belges Weustenraad n'oublie pas Maestricht. Sa tristesse et sa colère concernant le fait que le Général Dibbets avait su garder Maestricht pour la Hollande, lui inspire en 1834 l'élégie *Maestricht*. A partir de ce moment Dibbets est le bouc émissaire sur la tête de qui se concentre le large éventail des sentiments anti-hollandais qui prévalent à Maestricht. Le poème est l'œuvre théâtrale d'un talent littéraire pas encore épanoui. L'éclosion de ses talents littéraires est totale dans l'épopée en parler maestrichtois qui, inachevée, se compose de 2000 vers qu'il écrit dans les années 1840 pour son propre plaisir et celui de ses amis: *De Percessie van Scherpenheuvel*. (Chapitre 5, 1832-1849)

La mort de Weustenraad est vécue en Belgique comme une perte nationale. Son buste en marbre, sculpté par Guillaume Geefs, est placé dans le Palais des Académies à Bruxelles. En plus petit format, il couronne un modeste monument tombal à Jambes, sur lequel en dessous des cinq étoiles de la ville de Maestricht, sont gravés les dates et les lieux de naissance et de décès. Que reste-il de sa célébrité littéraire? Ses poèmes néerlandais sont totalement oubliés. Sa notoriété en tant que poète d'expression française, se borne (en Belgique) aux poèmes *Le Remorqueur* et *Le Haut Fourneau* dans lesquels il exalte les prestations techniques de la jeune Belgique. Seule sa *Percessie* (au Limbourg) est admirée par tous et est toujours lue. De combien de poètes de la première moitié du dix-neuvième siècle peut-on dire autant? (Chapitre 6)

II.

La *Percessie* de Weustenraad n'est jamais tombée dans l'oubli. Elle circula sous le manteau en copies manuscrites, probablement déjà du vivant de l'auteur. En raison des fragments anti-cléricaux et érotiques personne n'osa envisager une édition. Quand enfin quelques artistes indépendants osèrent franchir le rubicon en 1931 ils se cachèrent derrière l'anonymat craignant d'être mis au ban de la société. Dans les années 1960, quand l'époque de la double morale toucha à sa fin, le tabou qui planait sur l'œuvre, fut brisé par le jeune journaliste Hans Derks. Mais l'édition hâtive qu'il fit de la *Percessie* était, tout comme celle de 1931, bourrée de fautes. L'année 1994 vit la publication d'une édition bibliophile dont le texte ré-orthographié s'alignait de près sur l'original. Elle était de la main de Lou Spronck et elle comprenait une préface de Geert van Istendael.

Une édition scientifique de l'autographe resta longtemps un vœu irréalisable. La présente édition y remédie. Elle propose non seulement l'autographe mais aussi une version ré-orthographiée qui fait 'entendre' le poème comme il a sans doute dû résonner de la bouche de Weustenraad lui-même. Le parler maestrichtois de l'auteur fait l'objet d'un chapitre à part. Pour situer le texte de l'épopée dans son époque, il est assorti de notices détaillées sur le contenu et la langue mais aussi sur les personnages et les événements qui y défilent. Le cas échéant, des renvois sont faits à des passages similaires dans les poèmes français de Weustenraad.

L'édition du texte est précédée de l'histoire du phénomène séculaire du pèlerinage annuel de Maestricht, plus tard de Wijck, à Montaigu. Cette histoire est suivie d'une série de commentaires sur des copies manuscrites de la *Percessie* ainsi que sur les trois versions publiées. Vu que l'édition de 1931 était pendant quelques décennies enveloppée du voile du mystère, nous présentons ici les faits dans toute leur dimension et placés dans un ordre logique et transparent.

Outre la *Percessie*, oeuvre inachevée et datant des années 1840, Weustenraad a produit et achevé dans sa période tongroise (1831-1832 et sans doute encore après) sa *Lèste Percessie* dont une version complète a été conservée sous le titre *Relatie van de lèste Percessie van Scherpenheuvel*. Des descriptions des autographes de la *Percessie* et de la *Lèste Percessie* et bien sûr aussi du manuscrit de la *Relatie van de lèste Percessie* précèdent immédiatement l'édition du texte. Une attention particulière va vers la relation entre l'autographe de la *Lèste Percessie* et le manuscrit de la *Relatie*, et entre l'autographe de la *Percessie*, les copies et l'impression de 1931. Un effort est fait pour fournir les datations précises pour les manuscrits de la *Percessie*, de la *Lèste Percessie* et de la *Relatie*.

Le texte de la *Lèste Percessie* est ici publié pour la première fois. Il est complété par quelques vers en dialecte que nous avons trouvés ailleurs et qui sont de la main de Weustenraad. Bien que la *Lèste Percessie* précède dans le temps la *Percessie*, elle suit ici comme une sorte d'annexe. Du point de vue littéraire elle est qualitativement inférieure à celle de la *Percessie*.

Weustenraad était mince et petit. Il avait le nez droit et son regard était vif. Son tempérament était caractérisé par de fréquents changements émotifs. Sa vie et son œuvre étaient colorées par les ambitions des enfants de la Révolution française. En lui alternaient l'optimisme du siècle des Lumières et le mécontentement romantique: ardent défenseur du 'salus populi suprema lex' dans son abjuration du régime tutélaire de Guillaume Premier, prédi-

cateur utopique du ‘nouveau christianisme’ de Saint-Simon, chantre du salut que le monde était en droit d’attendre de la technique. Pas étonnant donc que le vaisseau de son ‘transport’ abordait régulièrement les dures réalités. Lors de la vie de Weustenraad l’Europe avait tracé sur sa carte de nouvelles frontières qui ne coïncidaient pas toujours avec les identités culturelles. C’est ainsi que Weustenraad a dû vivre avec amertume comment sa ville natale fut attribuée à un pays dont le cadre de vie lui était étranger. L’exilé de Maastricht compensa sa désolation par la production de précieuses contributions journalistiques et poétiques à l’avènement du nouvel état belge.

L’image de Weustenraad telle qu’elle surgit de ses prose et poésie françaises, n’est pas complète. Il lui manque la légèreté dont est tant imprégné son ‘mock epic’ maastrichtois, la *Percessie van Scherpenheuvel*, oeuvre qui montre avec éclat la vraie nature de son talent.

Summary

This book consists of two parts: a biography of the poet-journalist Theodoor Weustenraad and the edition of the manuscript of his poem *De Percessie van Scherpenheuvel*, with an introduction as well as linguistic and historical commentary.

I.

Weustenraad was born in 1805 in Maastricht, a fortified town, which, since 1795, had been the capital of the French Département de la Meuse Inférieure. His father, Michel Weustenraad, was a solicitor belonging to a middle class family of independent citizens who were receptive to the innovations of the French Revolution. At the same time, however, they were sympathetic to the way of life of Maastricht, a town which, up to 1795, had had two rulers : the catholic Prince-Bishop of Liège and the States-General of the protestant Republic of the United Netherlands. In 1815, having been frenchified for twenty years, both the town and the region were placed under the rule of Willem I, who had become king of the United Kingdom of the Netherlands.

When Theodoor Weustenraad attended the Maastricht Atheneum during the period 1816-1823, education was gradually being reformed to become more Dutch. Nevertheless French, beside the local dialect of Maastricht, was to remain the language of the cultural élite for some decades to come. In the highest forms of the Atheneum Weustenraad wrote his first, French poems. His literary talent was surpassed, however, by that of his classmate André van Hasselt (1805-1874). Later the two of them were to put their stamp on French-Belgian literature in the period 1830-1880. [Chapter 1, 1805-1823]

In 1823 Weustenraad began to study Law in Liège, where a university had been established in 1817. Here he was inspired by the legal insights and the political views of professor P.J. Destriveaux, for whom a constitutional monarchy could not exist without ministerial responsibility, a view that was not in accordance with those of Willem I and his devoted Minister of Justice, C.F. van Maanen. No less considerable was the influence on Weustenraad of the poet-philosopher professor J. Kinker, a freemason like Destriveaux. Kinker had come to Liège from Amsterdam to make the Walloons enthusiastic for Dutch language and literature and for the refreshing ideas of the Kantian Enlightenment. Kinker's mission was particularly successful among a number of students from Limburg and Luxemburg, for whom the Dutch language was less alien. He brought them together in a students' debating society, called Tandem, which met every week at his home and of which Weustenraad also became a member. Under Kinker's inspiring guidance these young people practised the Dutch language, read works by Dutch authors and had discussions about worldly and political subjects. The influence of Kinker's ideas on the pliable minds of his favourite pupils was great. When, after graduating, they said goodbye to Tandem, they went into the world, filled with warm feelings for the fatherland and its wise monarch and firmly determined to contribute to the spread of love of the vernacular. Grateful for Kinker's lessons, Weusten-

raad diligently applied himself to writing Dutch poetry. His philhellenic poems testified to his ardent love of freedom, his romantic poetry was inspired by Jacobus Bellamy and his patriotic poetry translated the ideas of his teacher. [Chapter 2, 1823-1827]

When Weustenraad returned to Maastricht as a young doctor of law in August 1827, the economic and cultural life there was developing positively. The recently opened canal to Den Bosch, a new road to Aken and the renovation of the road to Verviers, which had been put out to tender, promoted trade. The theatre received new impulses, musical societies were flourishing and the Société des Amis, nourished by young graduates of the University of Liège, displayed a range of activities in science, literature and art. Weustenraad became an active working member of this Société. He also joined the somewhat élitist fraternity of Sint-Barbara. In 1829 he married Marie Poswick-Neven, a widow who had a daughter from her first marriage. Weustenraad's marriage was to remain childless.

Although he had registered as a lawyer at the bar in 1827, he only seldom practised. In fact journalism became his major occupation. From its foundation in 1827 he was on the staff of *L'Éclaircur*, a newspaper which, under the motto 'salus populi suprema lex', wanted to be the counterpart of the *Journal de la Province de Limbourg*, which was far too docile. At first he was supervised by Joseph Laurent Jaminé, who was eight years his senior, but within a year he developed into a redoubtable journalist. As its first editor he was to determine the character of *L'Éclaircur* until it stopped publication in October 1830. During the months of September 1827 until March 1828 he demonstrated, both in the newspaper and in the cultural life of Maastricht, that he was a devoted apostle of Kinker. But Weustenraad's thoughts on constitutional liberties and ministerial responsibility chrystallized and alienated him from his teacher, whose views on these matters were in accordance with those of the King and Van Maanen. From April 1828 onwards Weustenraad went his own way. His love of the vernacular, too, was past its peak. In sharp, rhetorical articles he accused the ministers, because they paralysed the effect of the constitution in further laws. He encouraged the parliamentarians, among whom Charles de Brouckère, a Maastricht citizen, was praised as a shining example, to do their duty and to cast their votes in accordance with their honour and conscience. Two of his articles led to a press trial and in both cases he was acquitted. That is why the growing opposition to the government of Willem I praised him as a champion of liberty. The union between liberals and catholics, which in the southern Netherlands created the climate in which the rebellion of August-September 1830 became possible, derived its strength, among other things, from Weustenraad's journalistic work. It is remarkable that, in spite of the intensity of his opposition, he maintained the myth, until August 1830, of Willem I as 'the best of all kings'. He repeatedly declared that it was the ministers, in particular Van Maanen, who prevented the king from being informed about the grievances and the real needs of his people.

Twice, in May 1829 and in May 1830, the authorities tried to use the printer L. Th. Nypels as an intermediary in order to force Weustenraad into moderation and to paralyse his political activities. The first time Weustenraad ate humble pie, but before long he took up his old routine. Though hard bargains were driven the second time, *L'Éclaircur* attempted to continue its opinion-forming task by taking over articles and news from other opposition papers. Early in October 1830 the commander-in-chief General Dibbets placed the newspaper under legal restraint. The last issue appeared on October 12th.

Meanwhile, in September 1830, Weustenraad, together with Jaminé, had exerted himself in order to recruit a group of Maastricht volunteers. They stood ready in Eijsden and, together with Belgian military, were to march to Maastricht, as soon as the signal for a coup had been given. General Dibbets and his 'Dutch' soldiers would then be forced to surrender the town to the Belgians. On October 13th the situation in Maastricht became too risky for Weustenraad and he fled to Belgium. The coup, which had been planned for October 18th, did not take place. [Chapter 3, 1827-1830]

In February 1831 Weustenraad was appointed substitute-public prosecutor at the court of Maastricht, which, for the time being, had been established in Tongeren by the Belgian authorities. When it became clear around that time that Maastricht was likely to remain Dutch, a new group of Maastricht citizens decided to leave their native town and to move to liberal Belgium. For the time being cultural and intellectual life in Maastricht was not to recover from the blows it suffered in 1830-1831. The young Belgian state, on the other hand, profited by the intellectual braindrain from Maastricht.

During the time he lived in Tongeren Weustenraad became fascinated by Saint-Simonism, which was then being preached in Belgium by French 'apôtres'. This was a 'nouveau christianisme', which strove to improve the fate of people without rights (the workers and the women) and to raise the material (including carnal desires) to the level of the spiritual. This movement also wanted to give the 'producteurs' (the workers and the industrialists) what was their due as well as attacking the position of the 'oisifs' (the layabouts who enjoyed so many privileges that they did not deserve). Weustenraad expressed his enthusiasm for the new faith in a small collection of poems, *Chants de Réveil*, which a few months later went through a second edition. But the ecclesiastical authorities, the ruling classes and, in their footsteps, also the masses had no appreciation for this new 'christendom'. Nor did Weustenraad's fellow-citizens in Tongeren. In addition to his social criticism Weustenraad, in order to amuse his fellow-exiles from Maastricht, wrote *De lèste Percessie*, a scabrous, satirical poem of 240 verses in dialect. It dealt with the annual pilgrimage from Wyck-Maastricht to Scherpenheuvel, for which Dibbets had refused to give permission since 1831. [Chapter 4, 1831-1832]

In November 1832 Weustenraad was appointed judge advocate in Liège, a post which left him enough time for his journalistic work. As editor of *Le Politique*, from April 1841 *La Tribune*, he put his talents at the service of the moderate, 'doctrinaire' liberalism that had developed before 1830. After 1830 it was maintained as a beacon of equilibrium in Belgian politics by his friends Charles Rogier, Joseph Lebeau and Paul Devaux. His devotion to that ideal had its drawbacks. Thus his willingness to collaborate with the catholic *Courrier de la Meuse* during the time of the elections led to his leaving the Liège lodge. The choice for moderation also led to marginalisation in the political debate. During the 1830's polarisation in Liège increased and two strong parties began to irreconcilably confront each other. Their mouthpieces were the anticlerical *Journal de Liège* and the catholic *Gazette de Liège*. For Weustenraad's political friends in Brussels it was important that he should keep the flame of doctrinaire liberalism burning in Liège, but personally he was less and less satisfied with it.

Another aspect of his activities in Liège was the role he played as one of the initiators of and contributors to the *Revue belge*, a periodical which aimed to give shape to a typical Belgian identity in cultural and literary matters. Weustenraad did this, among other things, by publishing poems in which the saint-simonistic way of thinking is still often noticeable and by polemical

contributions in which he compares Belgian norms and achievements with misplaced French superiority. Although Weustenraad also published more personal poetry (*Fantaisie*, *Souvenir*), he owed his reputation especially to the poems in which he sings the praises of Belgian technology and industry (*Le Remorqueur*, *Le Haut-Fourneau*) or in which he professes his faith in the achievements of his own age and in the rise to a golden future (*L'Avenir*, *Hymne au siècle*).

The honourable appointment as corresponding member of the *Académie Royale* in January 1847 paved the way for a move to Brussels, where, in August 1847, he was appointed judge advocate. From now on he wrote ad libitum articles for the liberal *Indépendance belge*. But life in Brussels, where he did not feel well physically, could not make him forget Liège and when, in September 1848, the Chair in French Literature fell vacant there, he applied. It became a deception. His friend Charles Rogier appointed the Frenchman Sainte-Beuve. However, Weustenraad's appointment as chief clerk at the court of Brussels was soon to follow. This only partly softened a blow which continued to hurt. The composition of his collected *Poésies lyriques* and the positive reactions to that edition pleased him. But his health failed him. When, in June 1849, he travelled from Valkenburg, where he had stayed for some days, to his son-in-law in Jambes, near Namen, he caught the cholera-germ in Maastricht or Liège. His death-struggle was short. He was buried in the cemetery near the church of Jambes.

During the years he lived in Belgium Weustenraad never forgot Maastricht. His sadness and his resentment about the fact that General Dibbets had succeeded in retaining Maastricht for 'Holland' led to the elegy *Maëstricht*, which he wrote in 1834. From then onwards Dibbets was to be the scapegoat on whose head the broad range of anti-Dutch sentiments in Maastricht was concentrated. The poem itself is the theatrical work of an immature talent. He did not show himself to be a mature poet until he wrote *De Percessie van Scherpenheuvel*. This unfinished epic in dialect, consisting of 2000 verses, was written in the 1840's to please himself and his friends. [Chapter 5, 1832-1849]

Weustenraad's death was experienced in Belgium as a national loss. His marble bust, made by Guillaume Geefs, was placed in the Palace of the Academies in Brussels. In a somewhat smaller format it crowns a modest memorial grave in Jambes, on which, under the five-point star of the town of Maastricht, the dates and places of his birth and death are recorded. What is left of his literary reputation? His Dutch poems have been completely forgotten. Familiarity with his French poems is restricted (in Belgium) to *Le Remorqueur* and *Le Haut-Fourneau*, the poems in which he described the technical marvels of the young Belgium. It is only his *Percessie* that is still being admired and read (in Limburg). Of how many poets of the first half of the 19th century can this be said? [Chapter 6]

II.

Weustenraad's *Percessie* has always been well-known. The poem circulated in copies, probably during his lifetime already, but because of the anticlerical and erotic fragments nobody had the courage to publish it. When some independent artists nevertheless decided to do so in 1931, they preferred to remain anonymous, because they feared social ostracism. In the 1960's, when the era of double morals was drawing to a close, the young journalist Hans Derks was bold enough to break the taboo on Weustenraad's *Percessie*. However, his edition, like that of 1931, was slipshod and full of evident mistakes. A bibliophile edition followed in 1994, the (respelled) text of which remained as close as possible to the original. It was edit-

ed by Lou Spronck, with an introduction by Geert van Istendael.

A scholarly edition of the autograph remained a desideratum. This is what this edition claims to be. Parallel to the autograph the reader will also find here a respelled version which allows him to 'hear' the poem, as it must have sounded in Weustenraad's mouth. A separate, short chapter deals with Weustenraad's Maastricht dialect. The *Percessie* text is accompanied by extensive commentaries, not only editorial and linguistic, but also on the characters and events that are mentioned in it. Wherever possible there are references to related passages in Weustenraad's French poems.

The edition of the text is preceded by an historical account of the ancient phenomenon of the pilgrimage on foot from Maastricht, later from Wyck, to Scherpenheuvel. Next some copies of the *Percessie* are dealt with and the three printed editions are discussed. Since the 1931 edition was for decades enveloped in a shroud of secrecy, the facts are here revealed in their entirety and put in a clear order.

In addition to the (unfinished) *Percessie*, which dates from the 1840's, Weustenraad also worked on his *Lèste Percessie* (which he did finish). This was during the years he lived in Tongeren (1831-1832, and probably even later). A complete version of the *Lèste Percessie* has been preserved under the title *Relatie van de lèste Percessie van Scherpenheuvel*. A description of the autographs of the *Percessie* and the *Lèste Percessie*, and of course also of the manuscript of the *Relatie van de lèste Percessie*, immediately precedes the edition of the text. Special attention is paid to the link between the autograph of the *Lèste Percessie* and the manuscript of the *Relatie* and between the autograph of the *Percessie*, the copies and the 1931 edition. An attempt is also made to demarcate the place of the (undated) manuscripts of the *Percessie*, the *Lèste Percessie* and the *Relatie* in time.

The texts of the *Lèste Percessie* and the *Relatie* are here published for the first time. They are complemented by some lines in dialect by Weustenraad that are to be found elsewhere. Although the *Lèste Percessie* precedes the *Percessie* in time, it follows here as a kind of appendix. From a literary point of view the text is inferior to that of the *Percessie*.

Weustenraad was short and of slender build, with a big, sharp nose and sparkling eyes. He was a man who was given to changing moods. His life and works were coloured by the ambitions of the children of the French Revolution. The optimism of the Enlightenment and romantic dissatisfaction vied with each other. He was an ardent believer in the 'salus populi suprema lex' in his opposition to the patronizing of the government of Willem I. He was also a utopian preacher of the 'nouveau christianisme' of Saint-Simon and a man who praised the benefits that the world could expect from technology. It went without saying that the ship of his exaltation regularly collided with the hard embankment of reality.

During Weustenraad's lifetime new frontiers were drawn on the map of Europe that did not always fit in with the cultural entities. Among his bitter experiences was the fact that his native town was allotted to a country with a lifestyle that was alien to it. The Maastricht exile compensated for his sorrow by making valuable journalistic and poetic contributions to the formation of the new Belgian state.

The image of Weustenraad that his French prose and poetry provide is incomplete. It lacks the component of elegance that is so characteristic of his Maastricht 'mock epic', *De Percessie van Scherpenheuvel*, in which the true nature of his talent manifests itself.